

Anna Tyczyńska

(18 maja 1942 – 14 kwietnia 2020)

Najwcześniejsze wspomnienie o Ani, które utkwilo mi w pamięci, związane było z zakupem do Muzeum Narodowego w Warszawie pierwszej kserokopiarki. Sprzęt został ustawiony w sekretariacie dyrektora naczelnego, gdzie wówczas pracowałam, a ja miałam sprawować nad nim pieczę. Z licznych osób, które korzystały z tego cudu techniki, zapamiętałam dwie, które w piękny słoneczny dzień przyszły ubrane w ciepłe buty i szczelnie pozapinane białe fartuchy. Były to Anna Tyczyńska i Krystyna Znojewska. Okazało się, że obie pracowały w Magazynie Malarstwa, w którym, jak się dowiedziałam, nawet w lecie nie było zbyt ciepło. Nie tylko ich strój zwrócił moją uwagę, zapamiętam też miłą rozmowę z Anią i ciepły uśmiech na „do widzenia”, a także żywe zainteresowanie, jakie mi wtedy okazała, z życzliwością wypytyując, jak sobie radzę w nowym miejscu pracy. Podczas kolejnych wizyt miałam jeszcze parokrotnie przyjemność rozmawiania z Anią. Z czasem, gdy korowody pracowników zaczęły utrudniać pracę sekretariatu, wystawiono kserograf na korytarz i nasze spotkania ustały. Kiedy jednak w roku 1990 odchodził z pracy dyrektor Marian Soltysiak i zapytał, czy jest jakiś dział, w którym chciałabym pracować, bez wahania wybrałam Magazyn Malarstwa. W ten sposób od 1 października 1990 roku rozpoczęła się moja wieloletnia współpraca, a z czasem także przyjaźń z Anną Tyczyńską.

Ania urodziła się we Lwowie, niestety nie mogła go pamiętać, bo już w czasie wojny jej rodzina musiała stamtąd uciekać przed nadciągającym frontem. Żywe wspomnienia, opowieści, charakterystyczny język, którym posługiwano się w domu, sprawiły jednak, że poznała Lwów, tak jakby w nim mieszkała. Wykorzystywała każdą nadarzącą się okazję, by odwiedzić rodzinne miasto, była nawet w dawnym mieszkaniu rodziców. Poznała lwowskie zabytki, znała ulice, którymi bez problemu się poruszała, gromadziła też literaturę dotyczącą Lwowa. Czasem wystarczyło jedno zasłyszane słowo, by rozpoznała swojego krajana. Takie spotkania były dla niej źródłem ogromnej radości. Drugim bliskim jej sercu miastem było Bielsko-Biała. Położone u stóp Beskidu, stało się „bazą wypadową” rodzinnych wycieczek. Z czasem Ania przeniosła się na szlaki tatrzańskie. Ukochała Tatry, które przewędrowała wzdłuż i wszerz, i do których zawsze, dopóki mogła, powracała. W Bielsku ukończyła szkołę podstawową i liceum ogólnokształcące. Po zdaniu matury w 1960 roku, kontynuując tradycje rodzinne – jako córka lekarza – zdała na medycynę. Dość szybko przekonała się jednak, że to nie jej droga, zrezygnowała więc z tego kierunku i w roku 1962 rozpoczęła studia w Instytucie Historii Sztuki na Wydziale Historycznym Uniwersytetu

foto: | photo archiwum rodzinne | family archive

Jagiellońskiego w Krakowie. W roku 1967 obroniła pracę magisterską napisaną pod kierunkiem prof. dr. Adama Bochnaka zatytułowaną „Pokarmelicki kościół Najświętszej Marii Panny zwany św. Łazarza w Krakowie”. Kolejnym miastem, do którego przeniosła się wraz ze swoją rodziną – na studiach wyszła za mąż i urodziła syna – była Warszawa. Pracę w MNW rozpoczęła 15 lipca 1971 roku. Z tą instytucją związana była przez całe swoje zawodowe życie. Nawet już po przejściu na emeryturę (w marcu 2004), pracowała dla Muzeum jeszcze rok, na podstawie umowy zlecenia (2005).

Jako muzealnik pierwsze szlify zdobywała w Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego w Królikarni, oddziale MNW. Wspólnie z ówczesną kurator Aleksandrą Kodurową, przygotowały wystawę upamiętniającą 100-lecie urodzin tego znakomitego rzeźbiarza zatytułowaną *Xawery Dunikowski i jego uczniowie* (1975). Brała też udział w pracach nad cyklem wystaw poświęconych uczniom Dunikowskiego. W roku 1976 odbyła się prezentacja dzieł Antoniego Mehla, dwa lata później Ania już samodzielnie zajęła się wystawą prac rzeźbiarskich i rysunków Marii Jaremy.

W styczniu 1979 roku nowym miejscem pracy Ani został Magazyn Malarstwa, w którym spędziła 25 lat, początkowo pod kierownictwem Teresy Mielniczuk, a po jej odejściu na emeryturę w marcu 1982 roku, jako jego kierowniczką. Nadal angażowała się w przygotowywanie wystaw: *Polska wieś drewniana w malarstwie* dla Muzeum Okręgowego w Białymstoku (pokazanej także w Muzeum Okręgowym w Ciechanowcu) w 1980 roku i w tym samym roku *Portret polski od XVII do XIX wieku ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie* (wspólnie z Teresą Mielniczuk) dla Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie. Nad dużą monograficzną wystawą poświęconą twórczości Tymona Niesiołowskiego, prezentowaną w Gmachu Głównym Muzeum od października do listopada 1982 roku, pracowała razem z córką artysty Dorotą Niesiołowską, konserwatorką MNW. W swoim dorobku ma także ekspozycje m.in. dla muzeów Gnieźnie (*Pejzaż w malarstwie polskim XIX i XX wieku*) i Piotrkowie Trybunalskim (*W kręgu „Trylogii” Henryka Sienkiewicza*), a także dla Zjednoczonego Przedsiębiorstwa Rozrywkowego Zakład Widowisk Cyrkowych „Cyrk Polski” (*Cyrk w twórczości Tymona Niesiołowskiego*). Z czasem coraz więcej energii poświęcała pracy nad publikacjami towarzyszącymi wystawom i dotyczącymi zbiorów. Uczestniczyła w wyborze obrazów i przygotowaniach do nowo aranżowanej ekspozycji stałej w oddziale MNW – Muzeum im. Jerzego Dunin-Borkowskiego w Krośniewicach, otwartej w kwietniu 1997 roku. W 2000 roku, wraz z zespołem pracowników Muzeum, brała udział w przygotowaniu wystawy *Dla pokrzepienia serc*, prezentowanej z okazji premiery filmowej *Ogniem i mieczem* według Henryka Sienkiewicza (zapewne dlatego, że *Trylogia* była lekturą, do której często wracała, a dykteryjki Zagłoby potrafiła cytować na wrywyki).

Stale włączała się w prace Działu Malarstwa Polskiego, którego część stanowił wówczas Magazyn. Pisała biogramy artystów i noty o obrazach do większości katalogów wystaw urządzanych w naszym Muzeum, przewodników oraz na potrzeby prezentacji zagranicznych. Została również zaproszona do współpracy przy opracowywaniu katalogu wystawy *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje* w 1996 roku, uświetniającej jubileusz 200-lecia Katedry Sztuk Pięknych Uniwersytetu Wileńskiego i 50-lecia Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Ogromna wiedza Ani i jej niebywała wprost pamięć wzrokowa (w Magazynie miała stały dostęp do zbiorów liczących niemal dziesięć tysięcy dzieł, z którymi była „za Pan brat” – mówiła, że raz obejrzanego obrazu nigdy nie zapomina) sprawiły, że stała się wybitną znawczynią i niekwestionowanym autorytetem w dziedzinie malarstwa polskiego XIX i początku XX wieku. W październiku 1994 roku na zaproszenie przedstawiciela Biura Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą Ministerstwa Kultury i Sztuki,

jako ekspert malarstwa polskiego weszła w skład komisji prowadzącej rozmowy – poprzez pełnomocników rządów Polski i Rosji – o przemieszczeniach dóbr kultury podczas II wojny światowej. W rezultacie ministerstwo zaproponowało jej pracę nad publikacją dotyczącą strat wojennych. Książka *Straty wojenne. Malarstwo polskie, obrazy olejne, pastele, akwarele utracone w latach 1939–1945 w granicach Polski po 1945*, nad którą pracowała wraz z Krystyną Znojewską, została wydana przez MKiS w roku 1998 (w 2007 ukazało się jej wznowienie uzupełnione aneksem). W roku 2012 wydany został drugi tom pod tym samym tytułem, ale już z nową nazwą wydawcy – MKiDN, Departament Dziedzictwa Kulturowego.

Anię cechowała ogromna skrupulatność w wyszukiwaniu bibliografii, śledzeniu losów całych kolekcji czy historii pojedynczych dzieł, dokładnym zapisywaniu pozycji katalogowych (z pewnością nieprzypadkowo w rodzinie była nazywana Mrówką). Pomagała jej przy tym rozległa wiedza obejmująca nie tylko zagadnienia z zakresu historii sztuki i ikonografii, ale też literatury (doskonale знаła mity greckie, bezbłędnie rozpoznawała sceny religijne, historyczne czy też nawiązania do wierszy, poematów i legend). Swoją wiedzę chętnie dzieliła się z koleżankami i kolegami z pracy. Niejednokrotnie dyskretnie korygowała drobne pomyłki, a czasami i większe wpadki (niekiedy bardzo utytułowanych historyków sztuki). W stosunku do swoich „magazynowych” współpracowników Ania odnosiła się z niezmierną życzliwością i wiarą w ich dobro, umiejętności i możliwości rozwoju. Ta wiara mobilizowała do pracy, a czasami też do podejmowania dalszej edukacji. Więż, którą budowała między swoimi pracownikami wzmacniało zainteresowanie ich życiem rodzinnym i zawsze szczerą chęć niesienia pomocy w trudnych sytuacjach. Ania miała niesłychane poczucie humoru. Potrafiła sypać aforyzmami, fraszkami, świetnie opowiadała dowcipy. Czasami dobrze dobrany cytat działał lepiej niż reprimenda – zdarzyło się naszemu koledze źle wymierzyć obraz i zbyt mocno przyciął ramę, nazajutrz na drzwiach jego warsztatu pojawił się taki cytat: „Łatwiej kijek obcienkować, niż go potem pogrubasić”. Od tamtej pory już się nie pomylił. Z tą samą życzliwością i otwartością przyjmowała w Magazynie interesantów. Nie odsyłała nikogo z kwitkiem, nawet jeśli przychodził nieumówiony. Chętnie pomagała w kwerendach, służąc swoją znajomością zbiorów i wiedzą.

W toku pracy zawodowej awansowała kolejno od asystenta, starszego asystenta (1975), adiunkta (1979), kustosza (1985), aż do starszego kustosza kolekcji (1998); w roku 1987 została odznaczona Brązowym Krzyżem Zasługi. Po definitywnym rozstaniu się z MNW kontynuowała jeszcze sporadycznie współpracę przy wydawnictwach muzealnych, pisząc biogramy i noty katalogowe do wystawy *Chopin. Ikonosfera romantyzmu* (2010), angielskiej wersji przewodnika *Gallery of Polish Painting* (2006) oraz do wileńskiej wystawy portretów *Lietuvos valstybės kūrėjai. XVI–XX a. pirmosios pusės portretai* (2006).

Ania nie umiała odnaleźć się bez pracy. Nie wystarczało jej bieganie na wszystkie ważniejsze premiery kinowe i spektakle teatralne, lektura nowości książkowych czy intensywne życie towarzyskie. Rozpoczęła ścisłą współpracę z Domem Aukcyjnym Agra-Art, w którym od początku lat dziewięćdziesiątych doradzała jako ekspert. Ostatni opracowywany przez nią katalog aukcyjny oddała tuż przed pójściem do szpitala.

Tyle miała jeszcze planów podróży, które były jej pasją, i do których zawsze doskonale się przygotowywała. Tak bardzo chciała raz jeszcze zobaczyć Halę Gąsienicową – mówiła: „Wiem, że jestem słaba, ale może pomalutku, swoim tempem uda mi się tam dojść”. Niestety nie zobaczyła już panoramy Tatr spod Murowańca, ani ukochanej Sycylii.

Publikacje Anny Tyczyńskiej

| Literature by Anna Tyczyńska

- 1975 *Xawery Dunikowski i jego uczniowie. Wystawa w 100-lecie urodzin Xawerego Dunikowskiego*, oprac. Aleksandra Kodurowa, Anna Tyczyńska-Skromny, kat. wyst., Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego, oddział Muzeum Narodowego w Warszawie, 1975, Warszawa 1975.
- 1976 *Antoni Mehl (1905–1967). Rzeźby–rysunki. Wystawa z cyklu: Uczniowie Xawerego Dunikowskiego*, oprac. Aleksandra Kodurowa, Anna Tyczyńska-Skromny, kat. wyst., Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego, oddział Muzeum Narodowego w Warszawie, 1976, Warszawa 1976.
- 1978 *Maria Jarema, 1900–1958. Rzeźby – obrazy – rysunki. Wystawa z cyklu: Uczniowie Xawerego Dunikowskiego*, oprac. Anna Tyczyńska-Skromny, kat. wyst., Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego, oddział Muzeum Narodowego w Warszawie, 1978–1979, Warszawa 1978.
- 1980 *Wystawa „Polska wieś drewniana w malarstwie”*, wstęp i oprac. Anna Tyczyńska-Skromny, kat. wyst., Muzeum Okręgowe w Białymstoku, Muzeum Okręgowe w Ciechanowcu, 1980, Ciechanowiec 1980.
Portret polski od XVII do XIX wieku ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, wstęp Teresa Mielniczuk, oprac. Anna Tyczyńska-Skromny, kat. wyst. Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, 1980, Olsztyn 1980.
- 1982 *Tymon Niesiołowski 1882–1965. Katalog wystawy*, oprac. i red. Anna Tyczyńska; artykuł wstępny Joanna Pollakówna, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie, 1982, Warszawa 1982.
- 1983 *Cyrk w twórczości Tymona Niesiołowskiego. Z okazji jubileuszu artystów cyrku*, tekst i oprac. Anna Tyczyńska, kat. wyst., Zjednoczone Przedsiębiorstwo Rozrywkowe Zakład Widowisk Cyrkowych „Cyrk Polski”, Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Warszawie, 1983, Warszawa 1983.
- 1985 *Pejzaż w malarstwie polskim XIX i XX wieku. Katalog wystawy ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie*, oprac. Anna Tyczyńska przy współpracy Krystyny Znojewskiej, kat. wyst., Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie, 1985–1986, Gniezno 1985.
- 1988 *W kręgu „Trylogii” Henryka Sienkiewicza. Wystawa ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie*, tekst i oprac. Anna Tyczyńska, kat. wyst., Muzeum Okręgowe w Piotrkowie Trybunalskim, 1988, Piotrków Trybunalski 1988.
- 1991 *Artystki polskie*, red. Agnieszka Morawińska, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie, 1991, Warszawa 1991 [biogramy, noty katalogowe].
- 1995 *Elżbieta Charazińska, Ewa Micke-Broniarek, Anna Tyczyńska, Malarstwo polskie w zbiorach prywatnych. Nieznane dzieła wybitnych artystów XIX wieku*, Dom Aukcyjny „Agra”, Warszawa 1995. *Galeria Malarstwa Polskiego. Przewodnik. Muzeum Narodowe w Warszawie*, red. Elżbieta Charazińska, Ewa Micke-Broniarek, Warszawa 1995 [noty katalogowe].
- 1996 *Koniec wieku. Sztuka polskiego modernizmu 1890–1914*, red. Elżbieta Charazińska, Łukasz Kosowski, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie; Muzeum Narodowe w Krakowie, 1996–1997, Warszawa 1996 [biogramy, noty katalogowe].
Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje / Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos, red. Jerzy Malinowski, Michał Woźniak, Rūta Janonienė, kat. wyst., Muzeum Okręgowe w Toruniu, Akademia Sztuk Pięknych w Wilnie, 1996, Toruń 1996 [biogramy, noty katalogowe].
Odchodzącemu światu. Malarstwo polskie około 1900, kat. wyst., [oprac. zespół pracowników Galerii Sztuki Polskiej], Muzeum Polskie w Rapperswilu, 1996, Warszawa 1996.
- 1997 *Impressionismus und Symbolismus. Malerei der Jahrhundertwende aus Polen*, Hrsg. Elżbieta Charazińska, Dirk Teuber, Staatliche Kunsthalle Baden-Baden, 1997–1998, Baden-Baden 1997 [biogramy, noty katalogowe].
- 1998 *Straty wojenne. Malarstwo polskie, obrazy olejne, pastele, akwarele, utracone w latach 1939–1945 w granicach Polski po 1945*, oprac. Anna Tyczyńska, Krystyna Znojewska, Ministerstwo Kultury i Sztuki, Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą, Poznań 1998.

- Muzeum Narodowe w Warszawie. Przewodnik po galeriach stałych i zbiorach studyjnych*, red. Katarzyna Murawska-Muthesius, Dorota Folga-Januszewska, Warszawa 1998 [noty katalogowe].
- Akademizm w XIX wieku. Sztuka europejska ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie i innych kolekcji polskich*, red. Iwona Danielewicz, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie, 1998, Warszawa 1998 [noty katalogowe].
- 1999 *Dla pokrzepienia serc. Malarstwo, rysunek i grafika ze zbioru Muzeum Narodowego w Warszawie, wystawa z okazji premiery kinowej „Ogniem i mieczem” według powieści Henryka Sienkiewicza*, kat. wyst., oprac. Anna Tyczyńska et al., Muzeum Narodowe w Warszawie, 1999, Warszawa 1999.
- Romantyzm. Malarstwo w czasach Fryderyka Chopina*, red. Agnieszka Morawińska, kat. wyst., Zamek Królewski w Warszawie, 1999–2000, Warszawa 1999 [biogramy, noty katalogowe].
- W kręgu wileńskiego klasycyzmu*, red. Elżbieta Charazińska, Ryszard Bobrow, Muzeum Narodowe w Warszawie, Lietuvos Dailės Muziejus w Wilnie, 1999–2000, Warszawa 1999 [biogramy, noty katalogowe].
- 2000 *Vilniaus klasicizmas*, red. Laima Bialopetavičienė, Birutė Rūta Vitkauskienė, kat. wyst., Lietuvos Dailės Muziejus, Wilno, 2000, Vilnius 2000 [biogramy, noty katalogowe].
- Cien años de pintura polaca. 1814–1914 en la colección del Museo Nacional en Varsovia*, red. Elżbieta Charazińska et al., kat. wyst., Salamanca 2000 [biogramy, noty katalogowe].
- Krajobrazy. Polskie malarstwo pejzażowe od oświecenia do końca XX wieku*, red. Dorota Folga-Januszewska, kat. wyst., Warszawa 2000 [biogramy, noty katalogowe].
- 2005 *Malarze polscy w Bretanii (1890–1939)*, red. Barbara Brus-Malinowska, Ewa Micke-Broniarek, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie, 2005, Warszawa 2005 [noty katalogowe].
- 2006 *Obrazy polskich malarzy z kolekcji prywatnej. Józef Brandt, Eugeniusz Eibisch, Zdzisław Jasiński, Stanisław Kamocki, Alfons Karpiński, Wacław Koniuszko, Juliusz Kossak, Karol Larisch, Józef Rapacki, Ludwik Stasiak, Michał Wywiórski*, oprac. Anna Tyczyńska, Pałac w Radziejowicach – Dom Pracy Twórczej, 2006, Radziejowice 2006.
- Gallery of Polish Painting. Guide. National Museum in Warsaw*, ed. Ewa Micke-Broniarek, Warsaw 2006 [noty katalogowe].
- Lietuvos valstybės kūrėjai. XVI–XX a. pirmosios pusės portretai / Founders of the Lithuanian State. Portraits from the 16th – first half of the 20th centuries*, vol. 1, sudaryt. Laima Bialopetavičienė, [tekstą aut. Rasa Adomaitienė et al.; i ang. kalbą vertė Laimutė Zabulienė], kat. wyst., Lietuvos Dailės Muziejus, Wilno, 2003, Vilnius 2006 [noty katalogowe].
- 2007 *Straty wojenne. Malarstwo polskie, obrazy olejne, pastele, akwarele, utracone w latach 1939–1945 w granicach Polski po 1945*, oprac. Anna Tyczyńska, Krystyna Znojewska, Ministerstwo Kultury i Sztuki, Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą (wznowienie wydania z 1998 uzupełnione aneksem), Poznań 2007.
- 2010 *Chopin. Ikonosfera romantyzmu / Chopin. Iconosphere of Romanticism*, red. Iwona Danielewicz przy współpracy Andrzeja Dzieciołowskiego, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie, 2010, Warszawa 2010 [biogramy, noty katalogowe].
- Straty wojenne. Malarstwo polskie. Obrazy olejne, pastele, akwarele artystów polskich i w Polsce działających utracone w latach 1939–1945*, t. 2, oprac. Anna Tyczyńska, Krystyna Znojewska, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Dziedzictwa Kulturowego, Warszawa 2012.
- 2014 *Stanisław Wyspiański „Dwie dziewczynki”*, [esej Elżbieta Charazińska, nota o obrazie Anna Tyczyńska], Dom Aukcyjny Agra-Art, Warszawa 2014.

Opracowały Tamara Richter i Krystyna Znojewska
 | Compiled by Tamara Richter & Krystyna Znojewska